

מראי מקומות - פסחים

ק.ב.

באכילת מצה כל שבעה מכל מקום אינה אלא מצוה קיומית, ומדוע סבר לדמותה למצות סוכה שאם רוצה לעשות ישיבה, מחוייב לעשותה בסוכה. ושמעתי ממו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א, שבדברי הבעה"מ מבואה, שלענין ברכת המצות אין חילוק בין מצוה חיובית למצוה קיומית. עוד יתכן שגם מצה דומה לסוכה, שכשרוצה לאכול פת מחוייב לאוכלה מצה, כשם שבסוכה כשרוצה לישב ישיבה קובעה מחוייב לעשותה בסוכה.

ה. אף ששת

פירש רשב"ם, אם רצה לאכול בשר בלא לחם או להתענות. והמרדכי בסדר של פסח שלו הקשה, שהלא אסור להתענות ביום טוב, וצ"ע. ובהערות להגרי"ש הקשה שביו"ט צריך לאכול פת מדאורייתא, ותירץ, שיכול לצאת במצה עשירה, או בבצקות של נכרים, שאינו יכול לקיים בהם חובת מצה.

ו. הוי דבר שבכלל

כתב רשב"ם, שהלכה כר' יוחנן שאחר אכילת מצה שבאחרונה אסור לאכול כלום. ויש להעיה, מנין לנו שלר' יוחנן אסור לאכול אחר אכילת מצה, הלא ר' יוחנן דיבר רק לגבי אכילה אחר הפסח. ובשו"ת שואל ומשיב (תנינא, חלק ד' סי' קמ"ד קרוב לסוף התשובה) כתב לתרץ על פי דברי התוס' שהסובר אין מפטירין אחר המצה הוא משום שסובר שצריך שישאר טעם מצה בפיו. וכיון שר' יוחנן סובר שצריך שישאר טעם מצה בפיו, על כרחו סובר שאין מפטירין גם אחר המצה. [אלא שתירוצו תמוה, שהרי לרשב"ם ר' יוחנן ושמואל אינם חולקים כלל, ויש ב' לשונות בשיטת שמואל האם מפטירין אחר המצה, ואם כן יתכן שגם ר' יוחנן סובר שרק אחר הפסח אין מפטירין, וצ"ע].

ז. הוי דבר שבכלל ויצא מן הכלל ללמד וכו'

התוס' ר"ד הביא שיש מקשים מדוע לא אמרו שליל ראשון יצא מן הכלל ללמד, ולא ללמד על עצמו יצא, אלא על הכלל כולו יצא, לומר שהכל חובה. וכתב שלא קשה כלל, לפי שרק לגבי חובה מצאנו כלל של שבעה ימים, ולכך כשיצא שביעי לרשות, ללמד על הכלל כולו יצא, אבל כלל של רשות לא מצאנו, אלא בא מן הדין ששביעי לימד על כל הכלל שהם רשות, ומדה זו של דבר שיצא מן הכלל וכו' אינה אמורה אלא בכלל הכתוב בתורה, ולא בדבר שיצא מן הכלל, ובתורה לא מצאנו אלא כלל דשבעת ימים תאכל עליו מצות, דהיינו חובה.

ח. ישנו כולן לא יאכלו

כתב רשב"ם שדין זה שייך גם במצה, שלאחר שהפסיק לאכול מצת חובה באחרונה, וישן, הפסק אכילה הוא, ושוב לא יאכל משום שהיא זכר לקרבן פסח שבזמן בית המקדש, וכתב שכן מוכח בגמרא שדין זה נוהג אף בזמן הזה. אולם הבעל המאור (כ: בדפיו) כתב שדין זה הוא דוקא בפסח, שנאמר בו שלא יאכל בב' מקומות, ובמצה לא מצאנו דין זה, ומה שהביא הרשב"ם ראי' מאביי ורבה ששייך אף בזמן הזה, דחה הבעל המאור שמדובר על שאר ימות השנה, ללמד מהו פירוש נתנמנם, אבל במצה לא שייך דין זה.

א. אמר רבא מצה בזמן הזה דאורייתא וכו'

כתב בחידושי ר' שמואל (אות קמ"ז) שמכאן משמע שלא כדברי הגר"ח הסובר שבזמן בית המקדש היו שתי מצוות במצה, א. מצות אכילת מצה עם הפסח. ב. מצות אכילת מצה בפני עצמה מ'בערב תאכלו מצות', שהרי ר' אחא בר יעקב דרש הפסוק שבזמן שאין פסח אין מצה, וגם רבא היה דורש כן לולא הפסוק המלמד שאף בזמן הזה איכא מצות מצה, ואם נאמר שיש מצוה בפני עצמה של בערב תאכלו מצות, שאינה שייכת כלל למצות אכילת פסח, א"כ כיצד אמרו שמההיקש לפסח נלמד שאין חיוב לאכול בזמן הזה, והרי זו מצוה אחרת, שאינה שייכת למצוה דבערב תאכלו מצות, ע"ש שהאריך בזה.

ב. דסלקא דעתך כיון דפסח לא אכלי

מצה ומרור נמי לא ניכול קמ"ל

משמע לכאורה, שלאחר שנאמרו הפסוקים, או 'בערב תאכלו', או 'כל ערל לא יאכל בו', ודרשו בו הוא אינו אוכל אבל אוכל מצה ומרור, אם כן משמע שבזמן הבית היתה מצות מרור מצוה בפני עצמה, שצריך לקיימה אף אם אינו אוכל פסח. וכן כתב רש"י לעיל (צא: ד"ה לית), וכן הביא בהערות להגרי"ש שהוא דעת הרמב"ן. ולכאור' קשה על שיטת הרמב"ם (ספר המצוות, עשה נו) שמרור אינה מצוה בפני עצמה, אלא טפילה היא למצות אכילת הפסח, והביא ראיה ברורה לזה ממה שאמרו מרור בזמן הזה מדרבנן, ומזה למד שגם בזמן הבית לא היתה מרור מצוה בפני עצמה אם אין לו קרבן פסח, וקשה מסוגייתנו. וכן העיר בחי' הגר"ח על הש"ס (אות מ"א), וכתב, שצריך לדחוק שעיקר כוונת הגמרא למצה, ומרור נקטו רק אגב גררא, לפי שבאמת מי שאין לו קרבן פסח אינו חייב במרור אלא מדרבנן, אף בזמן הבית.

ג. מה שביעי רשות

יש להעיה, שאם כן מדוע נאמר בתורה 'שבעת ימים תאכל עליו מצות', הלא גם בלא פסוק זה אנו יודעים שאין מצוה בכל ז', ומה פסוק זה בא ללמדנו. ובשלמא לשיטת הגר"א והחזקוני, שיש מצוה קיומית באכילת מצה כל שבעה מובן שאת זה באה התורה ללמדנו, אבל לחולקים קשה. ושמעתי ממו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א, שאם לא היה פסוק כלל, היינו סבורים ללמוד ט"ו ט"ו מחג הסוכות, מה שם המצוה היא כל שבעה, אף במצה המצוה כל שבעה, ולכך באה התורה ללמדנו שדין שבעה הוא רשות, ואין בהם מצוה לאכול מצה.

ד. אף ששת ימים רשות

הקשה הבעל המאור (סוף כ: בדפיו), מדוע אין מברכים על אכילת מצה כל שבעה כמו שאנו מברכים על ישיבת סוכה כל ז', והרי לומדים אחד מחבירו. ותירץ, שלגבי פסח יכול אדם לחיות שבעה ימים בלא אכילת מצה, ויהא ניזון באורז ודוחן ומיני פירות, אבל בסוכות שאינו יכול לעמוד ג' ימים בלא שינה, ומוכרח הוא לקיים מצות סוכה, לכן מברכין עליה. ולכאורה קושיית הבעל המאור תמוהה, שאפילו אם יש מצוה